

jo «Paradojas de la participación: aplicación de la reforma del gobierno local en los Ángeles», el qual se centra en desenvolupar els aspectes positius i negatius que se deriven de la aplicació de la reforma del govern local en esta ciutat estatounidense a través de la implementació de consells veïnals. A més, recopila altres antecedents de governs participatius en altres ciutats de este país i sintetiza les principals implicacions que genera una reforma participativa en grans ciutats.

Sin embargo, y tal y como indica el título de este libro, las experiencias presentadas no dejan de ser proyectos e intervenciones únicas que comparten elementos comunes, pero la implementación y los resultados obtenidos de cada uno de ellos pueden ser totalmente diferentes entre sí, tanto porque cada una de estas actuaciones se desarrollan en ámbitos geográficos que presentan fortalezas, oportunidades, debilidades y amenazas distintas, como porque, cuando hablamos de participación ciudadana, nos referimos a involucrar a personas con intereses particulares, valores y emociones propias, en

procesos de gestión pública que buscan la supremacía de la voluntad general por encima de la particular. Por tanto, el sistema político imperante, la estabilidad gubernamental, la escala territorial y los objetivos que gestan el nacimiento de la participación ciudadana van a desempeñar un papel de protagonista en el desenlace de la aplicación y de los resultados de políticas participativas.

En definitiva, este libro nos precisa que es en la escala local donde mayormente puede triunfar la implementación de políticas participativas, pues es en ella donde la proximidad entre la ciudadanía, los grupos intermedios y la Administración local tienden a generar un mayor sentimiento de identificación con la problemática a tratar, lo que hace posible motivar un elevado grado de compromiso y de responsabilidad entre los diferentes actores sociales en el momento de implementar, ejecutar y evaluar políticas públicas.

Alejandro Lara San Martín
 Universitat de Girona.
 Unitat de Geografia
 alejandro.lara@udg.edu

MORET, Xavier (2008)

Viatge per la Costa Brava: Paisatge, memòria, glamur i turisme

Figueres: Brau Edicions, 340 p.

ISBN 978-84-96905-02-3

Viatge per la Costa Brava és el resultat d'un recorregut turístic i vivencial pel litoral gironí que s'estén des de Blanes fins a Portbou. Xavier Moret, periodista, escriptor i viatger, ens apropa, amb el seu llibre, a la geografia de la Costa Brava en el seu sentit més ampli. Un repte ambiciós, atesa la complexitat del territori que tracta, però que Moret aconsegueix resoldre d'una manera molt enginyosa. Durant tota la lectura, sobreposa i interrelaciona quatre elements que, si bé són comuns a tot el territori, tenen històries paral·leles i

segueixen futurs diversos: paisatge, memòria, glamur i turisme. No és d'estranyar, doncs, que aquests conceptes completin, en lletra menuda, el títol de l'obra que es presenta.

Viatge per la Costa Brava és un llibre fresc i suggerent que s'inclou dins la narrativa viatgera del nostre país. Tot i que és de caràcter divulgatiu, en el text hi coincideixen línies de recerca diferents, com ara les referències a fonts documentals, a la literatura (amb citacions constants a Josep Pla) i les entrevistes a persones que

han viscut la transformació del territori des de perspectives diferents, que tenen a veure no només amb els fets esdevinguts, sinó, i d'una manera molt important, amb les opinions i els sentiments dels qui parlen. Una recerca, per tant, que, majoritàriament, fa ús de la metodologia qualitativa i que incorpora, al seu torn, elements de l'experiència viscuda i percebuda. En aquest sentit, el fet que tot el viatge es vagi narrant sense pressa i des de la vivència de l'autor, facilita que la lectura sigui especialment interessant i motivadora. L'interval entre l'espai contemplat i l'espai consumit va associat amb l'experiència, és a dir, amb les sensacions, les opinions, les olors, els gustos. Res del que es ressegueix amb la mirada no deixa de portar implícit un pensament o una emoció. En aquest viatge fet fora de temporada, l'actitud de l'autor és la del turista que fa treballar cadascun dels seus sentits per interpretar tot el que l'envolta.

L'autor comença el seu viatge particular al municipi de Blanes i l'acaba a Portbou. Això el porta a visitar vint-i-dos termes municipals i a recórrer un total de 215 quilòmetres. En trepitjar cadascun dels municipis que troba al llarg del recorregut, l'autor descriu vivament el que observa i fa una mirada retrospectiva al seu paisatge primigeni, a la vegada que, pinzellant la història, exposa com aquesta ha transformat la costa. Malgrat que, sovint, sentim a dir que la costa s'ha transformat i que ha esdevingut un continu homogeni, Moret descobreix en cada municipi aquell element identitari que el fa únic i diferent del municipi veí, fins i tot arriba a relacionar cada territori amb un eslògan que dóna títol a cadascun dels capítols del llibre. En aquest sentit, i per citar-ne alguns a tall d'exemple, s'observa que Blanes s'identifica amb la primera roca de la Costa Brava; Lloret, amb la nit; Tossa, amb Ava Gardner; S'Agaró, com l'excepció (salvada de la urbanització massiva); Calonge, amb un castell de Hollywood (en honor a l'actriu que l'hi va fer construir); Pala-

mós, amb el regne de la gamba i Truman Capote; les havaneres i el cremat, amb Calella de Palafrugell; Josep Pla i el suro, amb Palafrugell; els *indianos*, amb Begur; l'arròs, amb Pals; l'Estartit i les Medes, amb el submarinisme; l'Escala, amb *Solitud*; Dalí, amb Figueres; Cadaqués, amb la *gauche divine*; els poetes, amb Port de la Selva, i/o els camins de l'Albera, amb Colera.

Una idea que es va repetint durant tota la lectura, és que el fenomen del turisme i el seu creixement progressiu, unit a una desproporcionada urbanització del territori, ha significat la pèrdua d'un espai de gran valor ecològic i natural. Les conseqüències d'aquest fet s'han pogut llegir també a nivell de la geografia cultural i humana, perquè ha derivat en un canvi radical en la manera com les persones es relacionen amb la terra. Una vida lligada estretament al mar, al camp i al bosc que havia estructurat tradicionalment uns costums i unes maneres d'actuar pròpies d'aquest racó de Catalunya. En la recollida de tota aquesta experiència, hi tenen un paper important les entrevistes. D'una banda, es poden llegir converses mantingudes amb alguna persona vinculada amb el món de la política i la gestió, de l'altra, amb historiadors i arxiviers; uns i altres ressegueixen la transformació de tot el litoral i manifesten la seva opinió. També hi són presents les veus dels pescadors i dels mestres d'aixa, com també les d'aquelles persones vinculades a la indústria del suro. Aquestes persones parlen d'experiència viscuda, la majoria es lamenta per la pèrdua d'oficis amb una llarga tradició (com ara els faroners, els mestres d'aixa, les cosidores de xarxes...) i del llenguatge que els és propi, d'unes relacions concretes amb el mar i el bosc, d'una gastronomia única, del brogit de les tavernes i les havaneres autèntiques... En definitiva, ens parla de la vida de la gent, de les seves condicions de treball, d'aspiracions, de criteris, de gustos i de generacions d'éssers humans que, amb molt d'esforç, han forjat una cultura i unes tradicions

que el pas del temps va esborrant. Interessants de llegir, apareixen alhora les veus de gent que, amb l'arribada del turisme, va veure l'oportunitat de fer-hi negoci.

Complementen aquestes converses, la majoria mantingudes en restaurants, casinos o altres locals emblemàtics de cada municipi, les històries dels estiuejants glamurosos que, si bé són poc recordats, formen part de l'imaginari col·lectiu. Un primer grup que se'n podria destacar el formarien actors, actrius, bohemis, aristòcrates i toreros, entre els quals trobem Ava Gardner, Frank Sinatra, Madeleine Carroll, Coco Chanel, Marlene Dietrich, Luchino Visconti, Robert Mitchum, Lex Barker, John Wayne, Màrius Cabré o el matrimoni Woevodski, que van passar temporades més o menys llargues a la Costa Brava. Un altre col·lectiu que forma part dels personatges amb glamur i que es destaca en el llibre són els nombrosos artistes i pintors que, al llarg del temps, han visitat la Costa Brava moguts per la seva bellesa. Tossa i Cadaqués són les poblacions que n'han atret més: Josep Berga, Miquel Utrillo, Gausachs, Camps-Ribera, Dora Maar, André Masson, Marc Chagall, Marcel Duchamp, Pitxot, Max Ernst i Salvador Dalí en són alguns. El tercer grup estaria format pels escriptors i editors com ara Oriol Bohigas, Ester Tusquets, Clementina Arderiu, Truman Capote, Rosa Leveoni, Eugeni d'Ors, Josep Pla, Juan Marsé, Gabriel García Márquez, Helena Valentí, Michel Peissel, García Lorca, José Luis Buñuel i Tom Sharpe, entre d'altres.

Moret també considera les personalitats del país que, amb les seves iniciatives o vides singulars, van contribuir, directament o indirectament, a construir la Costa Brava, a crear-ne la identitat i/o a forjar-ne la imatge. Des del diputat Bonaventura Sabater i el periodista Ferran Agulló, que es disputen l'autoria del nom Costa Brava, fins a les figures més emblemàtiques de l'Empordà, com ara l'escriptor Josep Pla i l'artista Salvador Dalí, hi trobem una nombrosa quantitat de noms.

A continuació, en cito alguns a manera d'exemple: Emerèncià Roig (precursor del turisme als anys vint); Josep Maria de Sagarra (qui, ja l'any 1934, es va queixar contra la massificació del turisme); Agustí Calvet (periodista que va dirigir *La Vanguardia* durant la dècada de 1930, conegut amb el nom de Gaziel); Manuel de Pedrolo (que va situar una part de la seva novel·la *Mecanoscrit del segon origen* en algunes cales de la Costa Brava); Octavi Viader (que va fer una edició d'*El Quixot* sobre fulls de suro, del qual se'n conserven exemplars a la Biblioteca Nacional, a Madrid, al Vaticà, al British Museum i a l'Eisenhower); Josep Ensesa i Rafael Masó (propietari dels terrenys de S'Agaró i arquitecte, respectivament, que van idear el projecte de fer una urbanització que respectés la bellesa del lloc); Oriol Regàs (creador de la discoteca Maddox); Josep Lluís Sert (arquitecte i nebot del pintor Josep Maria Sert, que es va encarregar de reformar el mas Juny de Palamós, que va esdevenir una casa freqüentada per famosos arribats d'arreu del món); Albert Puig i Palau (creador del mas Castell a la platja de Castell, conegut per la gran quantitat de vida social que va acollir. Va ser qui va convèncer Lewin de filmar *Pandora* a la Costa Brava); Caterina Albert (escriptora que situa parts de la seva novel·la *Solitud* en diferents indrets de la seva Escala natal), i Xavier Miserachs (fotògraf i escriptor sobre la Costa Brava).

Si bé la bibliografia a l'entorn de la Costa Brava és relativament àmplia, pel que fa a les darreres publicacions de llibres centrats en alguns dels seus municipis, són minoritàries les lectures amb una descripció geogràfica completa, considerant tant els aspectes físics com humans, que observin la totalitat del litoral de les comarques gironines. Des de les obres completíssimes i extenses de Josep Pla, a més d'algunes aportacions d'autors com ara Miserachs o Gaziel, no s'ha escrit res que n'iguali el nivell ni la qualitat de la lectura i l'anàlisi. Si bé el llibre de Moret, per les seves carac-

terístiques no és comparable a l'escriptura de Pla, sí que es pot afirmar que gaudeix d'un llenguatge que és a l'abast de qualsevol lector, amb el gran valor de despertar, a cada pàgina, l'interès pel coneixement i de ser un recull de memòria viva.

El llibre de Xavier Moret, si bé repassa la història i, a voltes, mira cap al passat amb un cert romanticisme per tot el que portava implícit d'autenticitat territorial, lluny del turisme, de la globalització, de la massificació, i manifesta explícitament el desig de retornar als orígens ni que fos per uns instants, es pot afirmar que aquest és de total actualitat. És escrit ara per al lector i la lectora d'avui, per passar una bona estona en apropar-se al coneixement general de la Costa Brava, ja sigui trepitjant el territori o viatjant assegut al sofà. De fons, en destaca implícita la idea que llegir el paisatge és llegir la història d'una gent, d'interpretacions múltiples però sempre complexa. Tot i que no pretén en cap moment atorgar caràcter científic a la lectura, encara que és rigorós amb la informació que aporta, aquesta obra pot ser una bona eina d'aproximació a la geografia del turisme i d'introducció a la planificació dels espais turístics. Permet, d'una banda, observar com interactuen els factors humans, socials, culturals i econòmics en un medi físic concret, encara que diferent en funció de la localització geogràfica que considerem. I, de l'altra, permet conèixer, a grans trets, l'evolució d'aquesta interacció en relació amb el fenomen del turisme i la intervenció humana que s'hi ha dut a terme. Paral·lelament, resulta il·lustrador

observar el cas de les primeres mobilitzacions socials per al manteniment del paisatge, com també la inquietud i les iniciatives de la ciutadania per salvar la platja de Castell i els Aiguamolls de l'Empordà.

Així doncs, es pot dir que *Viatge per la Costa Brava* es fa des de la convergència de les coordenades espaciotemporals, i hi coincideix de forma paral·lela una lectura del present amb una mirada posada en el passat, que, al seu torn, transversalment, permet observar les conseqüències de diferents models de planificació turística, així com d'intervenció humana més o menys pensada, en un espai que és prou petit i prou ampli alhora, perquè el resultat que se'n consideri sigui tan variat com enriquidor. És per aquest motiu que no hauria de passar per alt als estudiants de geografia, en general, ni als estudiants de geografia del turisme, en particular, i, més concretament, a l'alumnat de totes dues disciplines del nostre país.

Amb una vocació clarament divulgativa, aquest és un llibre que pot interessar des del turista encuriós que vol tenir un coneixement general del territori que visita, fins a la ciutadania que habita en els diferents municipis per on passa l'autor, passant pel lector aficionat a temes d'àmbit local, com també per les persones que es dediquen al planejament territorial i a la gestió del turisme a casa nostra.

Anna Serra Salvi
Universitat de Girona.
Secció de Geografia
a.serra.salvi@gmail.com

WILLIS, Katie (2005)
Theories and practices of development
Londres: Routledge, XVI + 236 p.
ISBN 0-415-30053-3

El llibre que es ressenya aquí és, per sobre de qualsevol altra cosa, un bon manual universitari. Un manual molt interessant,

no únicament per als estudiants de geografia, sinó també per als d'antropologia, economia, relacions internacionals o de